

УДК 342.5(477)

А.А. ДМИТРИЄВ, Головне управління Національної поліції України в Харківській області

РОЛЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключові слова: Національна поліція України, організована злочинність, протидія організованим злочинностям, Департамент кіберполіції, Департамент протидії наркозлочинності, Департамент захисту економіки

На сьогоднішній день процес становлення Національної поліції України триває, тому до її діяльності приділяється значна увага як з боку органів державної влади, так і з боку суспільства. Кардинальні політичні та соціально-економічні зміни в Україні зумовили необхідність створення Національної поліції України, і це у свою чергу вимагає з'ясування не лише місця та ролі Національної поліції в системі органів публічної влади, але й визначення її ролі у протидії організованій злочинності.

Варто наголосити, що правоохоронними органами Харківської області протягом 2015 року закінчено 10 кримінальних проваджень з направленням обвинувальних актів до суду, з яких 6 – слідчими ГУ Національної поліції в Харківській області, 2 – СВ УСБУ в області, 1 – слідчими управління прокуратури області та 1 – СУ ФР ГУДФС в області. У зазначених кримінальних провадженнях повідомлено про підозру за кваліфікуючою ознакою організованої злочинності 32 особам.

Отже, нинішній стан криміногенної ситуації свідчить про необхідність удосконалення заходів, спрямованих на нейтралізацію дії чинників, які зумовлюють організовану злочинність.

Методологічну єдність наукового пошуку забезпечує аналіз наукової думки, присвяченої діяльності органів Національної поліції щодо протидії організованій злочинності та

засад їх функціонування (О.М. Бандурка, В.Т. Білоус, М.Г. Вербенський, А.Ф. Волобуєв, В.В. Голіна, С.М. Гусаров, В.Л. Грохольський, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, О.Ф. Долженков, С.О. Єфремов, О.Г. Кальман, О.М. Костенко, М.В. Корнієнко, О.М. Литвак, О.М. Литвинов, І.М. Мельник, С.С. Овчинський, Б.В. Романюк та ін.).

Варто наголосити на тому, що перед підрозділами Національної поліції постають нові завдання щодо визначення стратегічних напрямів їх діяльності, пошуку нових підходів до боротьби з організованою злочинністю, які б відповідали сучасним реаліям та враховували тенденції розвитку суспільства і держави.

Звернення до Закону України від 30.06.1993 р. № 3341–ХІІ «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» надає можливість зазначити, що органи Національної поліції відносяться до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю [1].

Перед тим, як розкрити роль органів Національної поліції у сфері протидії організованій злочинності варто, з'ясувати саме зміст «протидії організованій злочинності».

О.М. Бандурка та О.М. Литвинов зазначають, що протидія злочинності – це особливий інтегрований, багаторівневий об'єкт соціального управління, який складає різноманітна за формами діяльність відповідних суб'єктів (державних, недержавних органів та установ, громадських формувань та окремих громадян), які взаємодіють у вигляді системи різнорідних заходів, спрямованих на пошук способів, засобів та інших можливостей ефективного впливу на злочинність із метою зниження інтенсивності процесів детермінації злочинності на всіх рівнях, нейтралізації дії її причин та умов для обмеження кількості злочинних проявів до соціально толерантного рівня [2, с.44–45].

Доцільною є позиція М.В. Корнієнка, який організовану злочинність бачить як структуровану систему злочинних формувань, що характеризується міжрегіональною, у ряді випадків – міжнародною злочинною діяльністю, спрямованою на заняття злочинним біз-

несом (наркобізнес, секс-бізнес, нелегальна міграція, торгівля людьми, кіднепінг і т. ін.), яка здійснюється шляхом застосування насильства або без такого для отримання прибутків і надприбутків, використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так і інститути громадянського суспільства» [3, с. 114].

О.С. Омельченко [4, с.87] погоджуючись із позицією інших вчених [5] вважає, що організована злочинність – це особливе суспільно небезпечне явище, «вершина злочинності». В основі виокремлення цього виду злочинності лежить характер і ступінь взаємодії злочинців під час здійснення протиправної діяльності. Вона відбувається на підставі згуртування осіб, розмежування між ними злочинних ролей, ієрархічності системи взаємовідносин. Чим вищий рівень організованості у групі, тим рельєфніше управлінські функції відмежовуються від виконавських ролей.

Отже, на сучасному етапі характерними ознаками організованої злочинності виступають: 1) наявність елементів вираженої організаційно-управлінської структури, чітка ієрархія, єдині для всіх членів групи норми поведінки, санкції та заохочення; 2) законспірований характер злочинної діяльності, загальна мета якої – це отримання значних матеріальних прибутків від тіньового обігу капіталів; 3) спроби нейтралізації всіх форм соціального контролю з використанням розвідки та контррозвідки; 4) виявленням планів державних органів, що протидіють злочинності, підкупом працівників правоохоронних органів, проникненням на посади до державних структур; 5) наявність великих фондів, що дає можливість вкладати гроші у різні сфери діяльності, у тому числі нелегальні, для отримання надприбутків, контролю відповідних ринків, засобів масової інформації, матеріальної підтримки членів групи та їх родичів, оплати послуг адвокатів тощо; 6) розмежування сфер впливу – кооперація організованих злочинних угруповань у різних галузях господарства, створення «чорного ринку» товарів та послуг (незаконний обіг наркотиків і зброї, проституція) [5, с.86].

Враховуючи викладене, слід вказати позицію О.Ю. Шостко, що стратегічними напрямками протидії організованій злочинності в Україні є дії, спрямовані на зменшення факторів злочинності, спрямування зусиль держави і суспільства на діяльність, що збільшує ризик для злочинця бути спійманим та покараним і ускладнює вчинення злочинів, скорочення зисків від скоєних злочинів, зменшення стимулів злочинної діяльності, вплив на мотивацію потенційних злочинців, активізацію роботи всіх ланок громадянського суспільства [6, с.254].

Серед наукових праць, в яких порушуються проблеми протидії організованій злочинності, слід вказати статтю С. Черних «Організована злочинність як об'єкт адміністративно-правової протидії» [7, с.79], який досліджує організовану злочинність як об'єкт адміністративно-правової протидії, оскільки для здійснення регулювання будь-чого необхідно усвідомлювати сутнісну характеристику цього явища, а також його характерні особливості.

Основні особливості організованої злочинності як об'єкта адміністративної протидії, зумовлюють, з одного боку, необхідність державного впливу на процес протидії означеного суспільно-небезпечного явища та існування адміністративно-правового механізму впливу на її розвиток шляхом формування нормативно-правової бази, з іншого, – визначають особливості такої протидії [7, с.79].

Процес протидії являє собою систему взаємопов'язаних і виконуваних у певному порядку дій (заходів), зокрема, від законодавчого забезпечення державної політики щодо протидії організованій злочинності до безпосереднього виконання працівниками правоохоронних органів завдань та обов'язків щодо протидії організованій злочинності.

Отже, основними специфічними ознаками організованої злочинності як об'єкта адміністративно-правової протидії є: 1) висока суспільна небезпечність; 2) організований характер функціонування злочинних формувань; 3) своєрідність зовнішніх форм прояву елементів механізму адміністративно-правової

протидії (суб'єкти, принципи, функції, методи та форми протидії); 4) комплексний характер, пов'язаний із необхідністю поєднання усіх відомих способів протидії [7, с.79–80].

Переходячи до аналізу діяльності підрозділів Національної поліції у сфері протидії організованій злочинності, зазначимо, що основними видами злочинної діяльності кримінальних угруповань є незаконний обіг наркотиків, зброї, нелегальне ввезення на територію України автотранспортних засобів, порнобізнес й сутенерство, зловживання у сфері приватизації державного майна, банківсько-кредитній системі, фіктивне підприємництво.

Автор вважає за необхідне розглянути діяльність саме тих підрозділів Національної поліції, які і спрямовують свої зусилля на протидію зазначеним видам злочинної діяльності: Департамент кіберполіції Національної поліції України [8], Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України [9], Департамент захисту економіки Національної поліції України [10].

Вирішення поставленого завдання буде здійснено шляхом розгляду компетенції зазначених підрозділів Національної поліції, під якою ми розуміємо сукупність юридично встановлених завдань підрозділу щодо протидії організованій злочинності та повноважень, спрямованих на досягнення відповідних завдань у межах конкретних напрямів діяльності Національної поліції.

Отже, Департамент кіберполіції Національної поліції України (ДКП) відповідно наказу Національної поліції України від 10.11.2015 р. № 85 «Про затвердження Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України» є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України та згідно із законодавством здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Відповідно до наказу Національної поліції України від 10.11.2015 р. № 85 на Департамент кіберполіції покладено наступні завдання: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та

протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, учинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку та сприяння в порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції України у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень.

Департамент кіберполіції у сфері протидії організованій злочинності відповідно до покладених завдань реалізує наступні функції: визначає, розробляє та забезпечує реалізацію комплексу організаційних і практичних заходів, спрямованих на попередження та протидію кримінальним правопорушенням у сфері протидії кіберзлочинності; у межах своїх повноважень уживає необхідних оперативно-розшукових заходів щодо викриття причин і умов, які призводять до вчинення кримінальних правопорушень у сфері протидії кіберзлочинності; визначає основні напрями роботи і тактики оперативно-службової діяльності у сфері протидії кіберзлочинності; уживає передбачених чинним законодавством заходів зі збирання й узагальнення інформації стосовно об'єктів, що становлять оперативний інтерес, у тому числі об'єктів сфери телекомунікацій, інтернет-послуг, банківських установ і платіжних систем з метою попередження, виявлення та припинення кримінальних правопорушень; забезпечує формування й наповнення інформаційних масивів даних, автоматизованих інформаційних систем відповідно до потреб службової діяльності; проведення комплексних і цільових оперативно-профілактичних заходів на території держави чи окремих регіонів, у тому числі за участю правоохоронних органів інших країн; вивчає позитивний вітчизняний і зарубіжний досвід боротьби з кримінальними правопорушеннями у сфері протидії кіберзлочинності; створює та забезпечує функціонування цілодобової контактної мережі для надання невідкладної допомоги при розслідуванні злочинів, пов'язаних з комп'ютерними системами та даними,

переслідуванні осіб, що обвинувачуються у вчиненні таких злочинів, а також збирання доказів в електронній формі; забезпечує функціонування локальних експертних лабораторій та мобільних груп швидкого реагування, призначених для залучення до місць вчинення кримінальних правопорушень, з метою зняття даних з носіїв інформації; аналізує та систематизує дані про кримінальні правопорушення, учинені у сфері протидії кіберзлочинності та з використанням високих технологій, що надходять від громадян каналами кол-центрів, електронними листами та терміналами зворотного зв'язку; збирає, узагальнює, систематизує та аналізує інформацію про криміногенні процеси та стан боротьби зі злочинністю за напрямом діяльності ДКП на загальнодержавному та регіональному рівнях; налагоджує та підтримує взаємодію і партнерські відносини з органами державної влади, іншими правоохоронними органами, приватним сектором та правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними установами та організаціями у сфері протидії кіберзлочинності для ефективного виконання завдань ДКП, а також підвищення довіри населення до органів Національної поліції України тощо.

Специфічні функції в сфері протидії організованій злочинності виконує Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України (ДПН), який є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України у складі кримінальної поліції та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Відповідно до наказу Національної поліції України від 17.11.2015 р. № 95 «Про затвердження Положення про Департамент протидії наркозлочинності Національної поліції України» Департамент протидії наркозлочинності забезпечує реалізацію державної політики у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також превенцію правопорушень, пов'язаних з обігом наркотичних засобів та психотропних речовин, їх аналогів і

прекурсорів, зменшення наркозалежності серед населення України.

Крім того, Департамент протидії наркозлочинності, з метою виконання поставлених перед ним завдань, здійснює наступні функції у сфері протидії організованій злочинності: забезпечує моніторинг стану нелегального та легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та поширення наркоманії, виявляє джерела поширення цих засобів та речовин, вивчає причини поширення наркоманії; розробляє та реалізує програми протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та запобігання поширенню наркоманії; забезпечує в установленому порядку взаємодію структурних та територіальних підрозділів Департаменту з органами (зкладами, установами) Національної поліції України, правоохоронними органами України та іноземних держав, органами державної влади з метою виконання покладених завдань та реалізації функцій у протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; здійснює заходи із забезпечення контролю за виробництвом, виготовленням, зберіганням, обліком, відпуском, розподілом, торгівлею, перевезенням, пересиланням чи використанням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, призначених для виробництва або виготовлення цих засобів і речовин, а також за дотриманням установлених правил посіву або вирощування маку та конопель для промислових цілей; надає практичну допомогу територіальним підрозділам Національної поліції України в організації проведення оперативно-розшукових заходів з виявлення і документування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, насамперед учинених злочинними групами, які мають міжрегіональні та міждержавні зв'язки, особливо в їх організованих формах; забезпечує проведення на території України спеціальних операцій щодо виявлення осіб, які займаються розповсюдженням

наркотиків; організовує проведення в повному обсязі оперативно-розшукових заходів з виявлення і документування тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, насамперед учинених злочинними групами осіб, які мають міжрегіональні та міждержавні зв'язки, особливо в їх організованих формах; створює якісну мережу джерел оперативної інформації, працює з ними, контролює і координує роботу підпорядкованих підрозділів. Здійснює підбір джерел оперативної інформації, здатних здійснювати викриття протиправної діяльності наркоугруповань, а також для організації і проведення оперативних закупок у фізичних і юридичних осіб та контрольованих поставок наркотичних засобів; здійснює провадження в оперативно-розшукових справах відносно осіб та злочинних угруповань насамперед таких, що мають міжнародні та міжрегіональні зв'язки і причетні до вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; проводить контрольовану поставку та оперативну закупку наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів у фізичних та юридичних осіб згідно з положеннями статті 271 Кримінального процесуального кодексу України у порядку, визначеному нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ; за дорученням керівництва Національної поліції України приймає від територіальних підрозділів Національної поліції України до свого провадження оперативно-розшукові справи відносно злочинних груп, діяльність яких носить міжрегіональний або міжнародний характер. У межах компетенції, бере участь у розкритті тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень корисливої, насильницької спрямованості, учинених на ґрунті наркоманії тощо.

Протидію організованій злочинності в сфері економіки здійснює Департамент захисту економіки Національної поліції України,

що є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції Національної поліції України та згідно із законодавством України здійснює оперативно-розшукову діяльність.

Відповідно до наказу Національної поліції України від 07.11.2015 р. № 81 «Про затвердження Положення про Департамент захисту економіки Національної поліції України» Департамент захисту економіки приймає участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері боротьби із злочинністю, захисту економіки та об'єктів права; виявлення, запобігання та припинення злочинів у сфері економіки, у тому числі вчинених суспільно-небезпечними організованими групами та злочинними організаціями, які впливають на соціально-економічну і криміногенну ситуацію в державі та в окремих її регіонах; боротьба з корупцією й хабарництвом у сферах, які мають, стратегічне значення для економіки держави, та серед посадових осіб органів державної влади і самоврядування; протидія корупційним правопорушенням і правопорушенням, пов'язаним з корупцією.

Крім того, Департамент захисту економіки, з метою виконання покладених завдань, здійснює наступні функції у сфері протидії організованій злочинності: аналізує стан економічної злочинності, чинники, що її обумовлюють, прогнозує криміногенну ситуацію в соціально-економічній сфері держави та окремих її регіонах; аналізує ефективність використання сил, засобів та оперативно-пошукових обліків у боротьбі зі злочинністю, визначає основні напрями і тактику оперативно-розшукової діяльності, пов'язаної з виявленням злочинів у сфері економіки; уживає заходи з протидії злочинам в органах державної влади, проти власності, у сфері інтелектуальної власності, пов'язаним з фальшивомонетництвом, а також із забезпечення відшкодування завданих зазначеними злочинами збитків; протидіє, кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності, земельних відносин і використання державного майна, запобігання незаконному використанню надр та інших

природних ресурсів, легалізації (відмиванню) доходів, одержаних незаконним шляхом; уживає заходи щодо захисту бюджетних коштів від злочинних посягань, забезпечення правомірності застосування процедур закупівлі товарів, робіт і послуг та цільового використання бюджетних коштів тощо. Головну і координуючу роль в протидії організованій злочинності має відігравати Департамент кримінального розшуку, положення про статус якого ще не розроблено.

В умовах сьогодення відбувається побудова підрозділів Національної поліції України діяльність, яких спрямована на протидію організованій злочинності, і з метою удосконалення їх діяльності постає необхідним: суттєвого поліпшення стан інформаційного забезпечення діяльності, пов'язаної із протидією організованій злочинності, впровадження сучасних інформаційних систем і технологій у зазначену діяльність; впровадження результатів наукових досліджень у сфері протидії організованій злочинності; підвищення рівня фахової кваліфікації працівників зазначених підрозділів Національної поліції; інформаційної, наукової, організаційної і матеріально-технічної підтримки органів, установ та організацій з питань протидії організованій злочинності; підвищити рівень взаємодії правоохоронних та інших державних органів з питань боротьби з організованою злочинністю, поліпшити міжвідомче співробітництво контролюючих і правоохоронних органів; запровадити дієвий механізм заохочення фізичних і юридичних осіб до співпраці з підрозділами Національної поліції; посилення заходів щодо виявлення та припинення діяльності організованих злочинних угруповань, сформованих за етнічною ознакою, угруповань, які займаються, зокрема, торгівлею людьми, організацією незаконної міграції; удосконалення системи моніторингу криміногенної ситуації в частині діяльності організованих злочинних угруповань у державі в цілому та її регіонах зокрема, а також сусідніх та інших державах; дослідження рівня криміналізації окремих сфер суспільного життя у державі в

цілому та у галузях національної економіки зокрема, виявлення чинників, що сприяють криміналізації, зростанню латентної злочинності; формування громадської думки з метою сприяння ефективній реалізації державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» : від 30.06.1993 р., № 3341–ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/3341-12>.
2. Бандурка О. М. Протидія злочинності та профілактика злочинів : моногр. / О. М. Бандурка, О. М. Литвинов. – Х. : ХНУВС, 2011. – 308 с.
3. Корнієнко М. В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії / М. В. Корнієнко. – К. : Фонд Юрнауки, 2004. – 300 с.
4. Омельченко О. С. Сучасний стан та заходи протидії організованій злочинності в Україні / О. С. Омельченко // Вісник Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ. – 2013. – № 3 (63). – С. 85–94.
5. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності) / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Л. В. Дорош та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Бауліна, Л. В. Дорош. – Х. : Право, 2005. – 256 с.
6. Шостко О. Ю. Організована злочинність у системі координат зарубіжного досвіду / О. Ю. Шостко // Вісник Асоціації кримінального права України. – 2014. – № 1 (2). – С. 242–254.
7. Черних С. Організована злочинність як об'єкт адміністративно-правової протидії / С. Черних // Вісник Київськ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2010. – Вип. 83. – С. 78–80.
8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» : від 13.10.2015 р., № 831

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/831-2015-%D0%BF>.

9. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» : від 28.10.2015 р., № 886 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://zakon.rada.gov.ua/go/886-2015-%D0%BF>.

10. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення територіального органу Національної поліції» : від 13.10.2015 р., № 830 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/830-2015-%D0%BF>.

Дмитрієв А. А. Роль органів національної поліції України у сфері протидії організованій злочинності / А. А. Дмитрієв // Форум права. – 2016. – № 1. – С. 86–92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_1_16.pdf

Звернуто увагу на нинішній стан криміногенної ситуації, що свідчить про необхідність удосконалення заходів, спрямованих на нейтралізацію дії чинників, які зумовлюють організовану злочинність. Проаналізовано позиції вчених щодо визначення стратегічних напрямів діяльності підрозділів Національної поліції та пошуку нових підходів до боротьби з організованою злочинністю. Досліджено діяльність окремих підрозділів Національної поліції щодо протидії організованій злочинності.

Дмитриев А.А. Роль органов национальной полиции Украины в сфере противодействия организованной преступности

Обращено внимание на нынешнее состояние криминальной ситуации, что свидетельствует о необходимости совершенствования мер, направленных на нейтрализацию действия факторов, обуславливающих организованную преступность. Проанализированы позиции ученых по определению стратегических направлений деятельности подразделений Национальной полиции и поиска новых подходов в борьбе с организованной преступностью. Исследована деятельность отдельных подразделений Национальной полиции по противодействию организованной преступности.

Dmitriev A.A. The Role of the National Police of Ukraine in the Sphere of Counteraction to Organized Crime

The article referred to the current state of the crime situation, indicating the need for improved measures to neutralize the action of factors contributing to organized crime. Scientists analyzed the position to determine the strategic directions of the National Police units and new approaches to combat organized crime. The activity of individual units of the National Police against organized crime was fined.

Форум